

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA: LUGHA

Muda: Saa 1 dakika 40

SOMA KWA MAKINI MAAGIZO YAFUATAYO

1. Umepewa kijitabu hiki cha maswali na karatasi ya kujibu. Kijitabu hiki kina maswali 50.
2. Ukisha chagua jibu lako lionyeshwe katika **KARATASI YA MAJIBU** na wala siyo katika kijitabu hiki cha maswali.

JINSI YA KUTUMIA KARATASI YA MAJIBU

3. Fumia penseli ya kawaida.
4. Hakikisha ya kwamba yafuatayo yameandikwa katika karatasi ya majibu:

NAMBA YAKO YA MITIHANI

JINA LAKO

JINA LA SHULE YAKO

5. Kwa kuchora kistari katika visanduku vyenye namba zinazokuhusu, onyesha namba yako kamili ya mitihani (yaani namba ya shule, na zile namba tatu za mtahiriwa) katika sehemu iliyotengwa mwanzo wa karatasi ya majibu.
6. Esue ulama zozote nje ya visanduku.
7. Iweke safi karatasi yako ya majibu na usikunje.
8. Kwa kila swali 1-50 umepewa majibu muanne. Majibu hayo yameonyeshwa kwa herufi A, B, C, D. Ni jibu MCOJWA tu kati ya majibu hayo muanne ambalo ni sahihi. Chagua jibu hilo.
9. Kwenye karatasi ya majibu, jibu sahihi lionyeshwe kwa kuchora kistari katika kisanduku chenye herufi uliyochagua ili ndilo jibu.

Mfano:

Katika kijitabu cha maswali:

21. Jigoo ni kwa koo. fihali ni kwa:

- A. ndama
- B. kipera
- C. tembe
- D. mtamba

Jibu sahihi ni D.

Katika karatasi ya majibu:

1 A B C D **11** A B C D **21** A B C D **31** A B C D **41** A B C D

Katika visanduku vinyavyoonyesha majibu ya swali namna **21**, kisanduku chenye herufi **D** ni uliyochagua kilieneo hivi kistari.

- (1) Kuchora kistari chako vizuri. Kistari chako kiwe cheusi na kisiyookezele. (1) (1) (1) (1)
- (1) Kwa kila swali chenora kistari katika kisanduku **kimoja tu** kati ya visanduku vime uliyopewa.

Kijitabu hiki cha maswali kina kurasa 7 zilizopigwa chapa.

FUNGUA UKURASA

Maswali 1 mpaka 15.

Sona vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 mpaka 15. Kwa kila nafasi umepewa maibu mnamo hapo. Chagua ili u lifaala zaidi kati ya yale uliyopewa.

K pesesi ni njia mojawapo 1 sana siku hizi 2 mawasiliano. Njia 3 hutumika zaidi ofisini. 4 ni alii ya matokeo ya maendeleo ya kiteknolojia 5 dunia kuwa duara ndogo 6 waliwawangu taweza 7 kwa njia rahisi.

1. A. zilizotumika	B. zinazotumika	C. inayotumika	D. iliyotumika
2. A. katika	B. kuhusu	C. ndani ya	D. mbali na
3. A. iliyote	B. hizi	C. hizo	D. hii
4. A. Ama	B. Aidha	C. Na	D. Au
5. A. iliyoiwezesha	B. yaliyoliwezesha	C. iliyoliwezesha	D. yaliyoiwezesha
6. A. ambayo	B. ambao	C. ambapo	D. ambalo
7. A. kuwasiliana	B. kuwasilisha	C. kuwasilishwa	D. kuwasilishiana

Kuweko kwa 8 ya UKIMWI 9 swala la mjadala tena. 10 ni watoto wachanga tu ambao 11 akiveli huu 12. Hata hivyo, hatuwezi kupoteza tumaini 13. Wanasayansi wa humu nchini na k vingineko duniani 14 wanaendelea na 15 wao kutafuta tiba.

8. A. magonjwa	B. maradhi	C. uwele	D. ukongo
9. A. ni	B. si	C. ndio	D. sio
10. A. Kwa vile	B. Angalau	C. Ikiwa	D. Labda
11. A. hawajui	B. wanajua	C. hujua	D. hawakujua
12. A. mchungu	B. mkubwa	C. ukubwa	D. uchungu
13. A. pia	B. kweli	C. kabisa	D. hakika
14. A. walikuwa	B. wangukuwa	C. wanakuwa	D. wangali
15. A. upelelezi	B. udodosi	C. uamuzi	D. utafiti

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

16. "Ka" imetumiwaje katika sentensi:
Mvulana aliwasili nyumbani, akavua nguo, akafufuliza jikoni, akala?
A. Kuonyesha hali ya kuendelea kwa matukio.
B. Kuonyesha hali ya kufuatana kwa matukio.
C. Kuonyesha hali ya masharti.
D. Kuonyesha hali ya wakati uliopita.
17. Kanusha sentensi hii:
Mahali kuliko na gharika kwahitaji msaada.
A. Mahali kuliko na kiangazi hakuhitaji msaada.
B. Mahali kuliko na kiangazi kwahitaji msaada.
C. Mahali kusiko na gharika kwahitaji msaada.
D. Mahali kusiko na gharika hakuhitaji msaada.
18. Chagua jawabu lisilo sahihi.
A. Paa ni mnyama.
B. Paa ni kwenda juu.
C. Paa ni sehemu ya mbele ya uso.
D. Paa ni sehemu ya juu ya nyumba.
19. Geuza katika usemi wa taarifa:
Mwalimu aliwaambia wanafunzi,
"Tutakamilisha shughuli ya kudurusu kwa kufanya mtihani muhula huu."
A. Mwalimu aliwaarifu wanafunzi kuwa wangekamilisha shughuli ya kudurusu kwa kufanya mtihani muhula huo.
B. Mwalimu aliwaarifu wanafunzi kuwa wangekamilisha shughuli ya kudurusu kwa kufanya mtihani muhula huu.
C. Mwalimu aliwaarifu wanafunzi kuwa watakamilisha shughuli ya kudurusu kwa kufanya mtihani muhula huu.
D. Mwalimu aliwaarifu wanafunzi kuwa watakamilisha shughuli ya kudurusu kwa kufanya mtihani muhula huo.
20. "Wa" imetumikaje katika sentensi:
Uzi mweupe wa kushonea umenunuliwa?
A. Kuonyesha kumiliki.
B. Kuonyesha matumizi.
C. Kuonyesha kitenzi.
D. Kuonyesha hali.
21. Panga vifungu vifuatavyo kuunda sentensi sahihi.
(i) huyafukua
(ii) kila tukipanda
(iii) mahindi
(iv) na kuyala
(v) kuchukulo
A. (ii), (iii), (v), (i), (iv)
B. (i), (iv), (iii), (v), (ii)
C. (ii), (iii), (iv), (v), (i)
D. (i), (v), (ii), (iii), (iv)
22. Nomino kutokana na kitenzi 'nyamaa' ni:
A. nyamazia
B. kunyamavu
C. nyamaza
D. unyamavu
23. Zabuni ni:
A. kuuza kwa kuongeza bei
B. kuuza kwa kushindania bei
C. kuuza kwa rejareja
D. kuuza kwa kukopesha.
24. Ni methali ipi iliyo na maana tolauti na maelezo haya? Ukisoma ukurasa mmoja mmoja utakamilisha kitabu chote.
A. Bandu bandu huisha gogo.
B. Chovya chovya humaliza buyu la asali.
C. Tone na tone bahari hujaa.
D. Chururu si ndo ndo.
25. Chagua kiwakilishi katika sentensi:
Huyu anaupinga vikali ufiadini.
A. ufiadini
B. vikali
C. anaupinga
D. huyu.
26. Mazingira, machozi na mate ni nommo katika ngeli ya
A. YA-YA
B. I-ZI
C. LI-YA
D. U-YA
27. Chagua kiambishi kifaacho kujazia pengo Farasi hata ___ shinda nyumbu.
A. i
B. li
C. m
D. zi
28. Chagua neno lenye maana sawa na ming'auri va:
A. mradi
B. pasipo
C. isipokuwa
D. bali.
29. Jibu la k'tendawili:
Afahamu kuchora lakini hajui achoracho ni:
A. m'jusi
B. kobe
C. konokono
D. nyoka.
30. Chagua sentensi ambayo imej-mia kuwa sahihi kifaacho.
A. Simile! Mpishe mwanenyezi.
B. Pole jamani! M'pupupa ni zozozozu.
C. Alhamdulillah! Nali yote m'pupupa.
D. Pukachuka! Amependekeza salihishe nzuri.

Jamii thabiti huhitaji misingi madhubuti ya makuzi ya watoto. Hoja ya wazazi isiwe tu kujitafutia mali kidolela bali iwe ni kuwatambua warithi wa mali inayotafutwa. Hii ndiyo maana wazazi wengi leo hujikusuru wanasamisha misingi ya malezi bora ya watoto kwa kuwasomesha.

Kumsomesha mtoto tu bila misingi wa nidhamu ni kama kolijenga jumba la ghorofa bila misingi imara na kaporomoka kwake si ajabu. Vijana wanapaswa kuelewa umuhimu huu ili wawe tayari kuupokea uongozi na arathi wa jamii.

Misingi madhubuti ya kinidhamu hujengwa taruu watoto wakianza kutambua mambo. Kungoja mpaka mtoto awe mkubwa ndipo aanze kufunzwa maadili ni kama kujaribu kumkunja samaki akiwa tayari aniekomaa na kuwa mkavu: udongo tuuwahi uii maji.

Hapo kale mambo yalikuwa tofauti. Mtoto aliweza kukosolewa na mtu yeyote yule hata kama alikuwa ni mpita-njia. Watoto walikuwa ni wa jamii, hulka zao zilionekana mapema kama vile nyota njema zionekavyo alfajiri. Watoto walikuwa wakitenda mambo huku wakijihisi kuwa wanakodolewa macho na jamii. Hisia hizo ziliwafanya watoto kujichunguza, kujiasa na kutenda kila jambo kwa tahadhari. Watoto waliwaheshimu watu wazima bila kushurutishwa, hali ambayo ilijenga uhusiano mzuri katika jamii.

Mtoto afunzwaye adabu ipasavyo kawaida hawezi kutetereka popote alipo, iwe shuleni au nyumbani. Mtoto kama huyo kufanywa zumbukuku na watovu wa nidhamu sio rahisi, bali ataweza kuchukua nafasi ya walimu na wazazi kuyapitisha maadili mwafaka kwa wenzake. Mtu huyo hukuza mbegu bora katika jamii. Veye hujistahi, huwa na bidii na uvumilivu mwingi. Wazazi wakilea watoto wa aina hii na wawaongeze mafunzo ya kidini, jamii nakuwa na uhakika wa kuwa na warithi bora. Watoto hao wataweza kuchangia pakubwa katika maendeleo ya nchi kwa jumla.

Ipo hapa kubwa sasa ya kuacha kung'ang'ania kasumba na tamaduni za kigeni katika malezi. Tuache ubaguzi, uvivu na ubinafsi ili kuwapa watoto mifano bora na miangaza ya kuwakuza kifikira, kielini, kinebumi na kitamaduni. Jamii isipuuze kutotelele michango yake katika urekebishaji wa watoto. Mathalani, ni makosa mtu kuacha kumkosoa mtoto mtowaye mambo ya kuyahatarisha maisha yake na ya wenzake.

Watoto hata nao wana jukumu la kuyaimarisha maisha yao. Wanapaswa kuzieptuka tabia zote mbaya hata ikiwa hawapewi misingi ya nidhamu. Wanaweza kuziiga jamii nyofu kinidhamu hata ikiwa sio wazazi wao na kuyatupilia mbali mambo ambayo yanawazunguka katika jamii. Ni vizuri wajue kuwa urithi bora ni ule wa kuiga tabia nzuri ili wapata elimu yenye manufaa.

31. Kulingana na kifungu, misingi bora ya watoto hukuzwa kwa:
- wazazi kutotafuta mali na kuwasomesha warithi
 - kujua umuhimu wao na kuwapa maelekezi
 - kuwa na misingi madhubuti shuleni
 - kufunza watoto kujikusuru kiuchumi.
32. Maana ya "kuporomoka kwake si ajabu" ni:
- haishangazi ikiwa ghorofa itaanguka
 - malezi ya watoto kuharibika si kazi
 - wazazi kushindwa malezi si ajabu
 - ni rahisi jamii kupoteza warithi.
33. Amekomaa na kuwa mkavu; huweza kulinganishwa na:
- ugumu wa malezi bora
 - madhara ya ucheleweshaji wa kufunza nidhamu
 - madhara ya ucheleweshaji wa masomo ya watoto
 - ugumu wa kuwakosoa watoto.
34. Watoto wa zamani:
- walilelewa kwa ugumu
 - waliwaogopa wazazi waliowalea
 - walikomaa kwa haraka
 - walilelewa kwa ushirikiano.
35. Watoto kuhisi kuwa wanatazamwa na jamii kuliwafanya waweze:
- kuihamini jamii zaidi
 - kuiogopa jamii majumbani
 - kuwajibika katika jamii
 - kurekebisha tabia katika jamii.
36. Kulingana na kifungu, ubaguzi katika malezi hutokea:
- wazazi wanapopuuza kurekebisha makosa ya watoto wengine
 - wazazi wanapoanza kuwasomesha watoto wao tu
 - jamii inapoanza kuwakodolea watoto macho bila kuwasaidia
 - vijana wanapopuuza ushauri wa wanajamii wengine.
37. Watoto hata nao wana jukumu katika kuyaimarisha maisha yao. Methali inayoweza kutumiwa kujumuisha maneno haya ni:
- mtoto umleavyo ndiyo akuavyo
 - ukeshikwa shikamana
 - ukibebwa usilevyelevye miguu
 - nitoto akibebwa hutazama kisogo cha nina.
38. Warithi bora katika jamii hukuzwa kwa.
- malezi bora na elimu
 - kuheshimiwa na wakubwa
 - malezi ya kizamani
 - kuaminiwa na jamii.
39. Maana ya "hawezi kutetereka" ni:
- hawezi kubabaika
 - hawezi kupotoka
 - hawezi kushawishika
 - hawezi kutetemeka.
40. Chagua neno lenye maana sawa na hujistahi kama lilivyotumiwa katika kifungu.
- Hujisifu
 - Hujipenda
 - Hujiamini
 - Hujiheshimu.

Asubuhi hiyo Tundu aliamka akiwa mchovu wa mwili na roho. Ulikuwa mwanzo wa siku ambayo kwak Tundu ilifanana na zingine za awali kama shilingi kwa ya pili. Katu haingempa matumaini mapya. Usik aliopita ulizongwa na hamaniko na mavune makubwa kutokana na shughuli za kutwa shuleni. Kutwa h alikuwa amepewa adhabu ya kupalilia shamba la shule baada ya kukosa kufanya zoezi la hesabu. Ingaw kufanya adhabu kulikuwa mazoea yake Tundu, hii ya leo ilikuwa ya kipekee kwani hata baada y kuikamilisha, mwalimu mkuu alimpa nyongeza; alihitajika kuyafanya mazoezi mengine mawili zaidi n kumkabidhi mwalimu kesho yake asubuhi.

Tundu alijikokota kutoka kitandani kwa maumivu. Alijua kwamba hakuwa ameikamilisha ka aliyopewa na mwalimu mkuu. Fikira ya kumkabili mwalimu mkuu ilimtia fadhaa ya ajabu, ila alifaham sababu ya fadhaa yake. Vituko vyake vilikuwa vimewakaba walimu koo. Alikuwa lahudhuri madarasa yak kwa desuri. Mara nyingi alitoka nyumbani alfajiri na mapema. Hata hivyo hakudiriki kufika shuleni; jap kwa kweli alikuwa akivaa sare za shule kuwasadikisha wazazi kuwa anaenda shuleni. Wazazi wak walipojuzwa na walimu kuhusu tabia hii, walipigwa na butwaa wasijue la kusema. Waliwaambia walim kwanba k.la siku Tundu alikuwa akiondoka akiwa amevaa sare kamili ya shule, na aliporejea nyumba magharibi alifululiza chumbani kudurusu kazi yake. Laiti wangalijua kwamba Tundu alikuwa akiva magwanda yake ya 'kazi' ndani ya sare za shule na pindi tu apoteapo kwenye upeo wa macho ya wazaz alikuwa akijitoma kwenye mashamba ya majirani kujichumia!

Baada ya kupata staftahi yake ambayo kwa kweli ilikuwa chai ya mkandaa, alivaa mavazi yake y kawaida na kujiambia kwamba leo atamngojea mwenzake njiani waucheze 'mchezo' wake wa kawaid. Alipofika kwenye njia panda alivua sare yake ya shule na kubaki na vazi la 'kazi'. Mwanafunzi mwenzak kwa jina Karaha alijiunga naye na baada ya Tundu kumwelezea kuwa alichelea kuongezewa adhabu n mwalimu mkuu, walikata shauri kulitembelea shamba la mwalimu mkuu ambalo lilikuwa mkabala na shul yao.

Shamba hili lilikuwa limeshiba miti iliyozaa matunda ya kila aina. Tundu, mate yalimdondoka alipokuw akivauuulia macho matunda haya. Umaskini wa familia yake ulisahaulika machoni pa utajiri huu asioulali wala kuanakia. Walinyata kinywa kinywa katikati ya miti hii, manyezi yakimkumbatia Tundu kwa nguvu. H haikuwa mara yake ya kwanza kufaidi jasho la wengine, hivyo hakisita kujiuliza sababu ya uoga huo. Jamb ambalo Tundu hakutambua ni kwamba siku yake ya arubaini ilikuwa inabisha hodi.

Haukapita muda mrefu baada ya kuanza kuyatunda matunda kabla ya kusikia mrindimo wa nyayo Karaha, ambaye hakuwa mzoevu wa vitimbi vya Tundu, alitoa macho pima kwa uoga. Tundu aliendele kufurahia kimscha kinywa chake hadi pale alipohamaki kuguswa begani. Alipogeuka alijikuta ametazaman ana kwa ana na mwenye shamba. Tundu alishikwa na kiteremeshi asijue la kufanya. Alipoulizwa sababu y tabia yake hii, alisema kwamba wazazi wake maskini hawakumudu kumtimizia mahitaji yake ya kimsing Karaha naye aliachama asijue la kufanya.

Mkuu wa shule alisikitishwa sana na kitendo cha wanafunzi hawa. Alimshauri Tundu aache tabia hii n kavazungatia masomo yake zaidi. Alimwenya Karaha dhidi ya kuwa bendera ambayo daima hufuata opepe Aliharudisha vitana hawa shuleni na baada ya kushauriana na walimu, alifanya mpango w. Alimtafutia Tund mshauri wa kumsaidia kurekeshi tabia yake

1. Siku hii ilifanana na zingine za awali kwa sababu:
- Tundu aliamka akiwa mchovu
 - usiku uliotangulia ulikuwa na mambo mengi
 - usiku uliotangulia hakuepuka adhabu
 - Tundu hakutarajia kupata lolote jema.
2. Maana ya neno 'ulizongwa' ni:
- ulijawa
 - uliingiwa
 - ulishikwa
 - ulivamiwa.
3. Kulingana na kifungu:
- aliekosa kufanya mazoezi kila mara alipata adhabu mbili
 - kulikuwa na wanafunzi wachache mno wenye tabia kama ya Tundu
 - Tundu hakupenda kufanya kazi yake shuleni
 - adhabu aliyopewa Tundu siku hii alikuwa ameizoea.
4. Tundu alichelea kutoka kitandani kwa sababu
- hakuwa amekamilisha kazi hivyo alimwogopa mwalimu mkuu
 - alikuwa mtovu wa nidhamu
 - aliogopa kuongezewa kazi na mwalimu
 - hakuwa mwenye adabu hivyo aliogopa kuadhibiwa na mwalimu mkuu.
5. "...alivaa mavazi yake ya kawaida" ina maana
- alivaa nguo na magwanda yake ndani
 - alivaa nguo na magwanda ya kawaida
 - alivaa sare na magwanda yake ndani
 - alivaa sare na nguo za nyumbani.
6. Maana ya "waucheze 'mchezo' wake wa kawaida" ni:
- wavae magwanda yao ya kawaida
 - waibe katika mashamba ya majirani
 - watoroke tena kutoka shuleni
 - walivamie shamba la mwalimu mkuu.
7. Siku hii Tundu hakwenda shuleni kwa sababu
- hakutaka kupewa adhabu nyingine na mkuu wa shule
 - hakutaka kupigiwa kelele na mwalimu
 - alitaka kulipiza kisasi kwa mkuu wa shule
 - mkuu wa shule alifika unevainibia mambo yake.

48. "Siku yake ya arubaini ilikuwa inabisha hodi" ina maana:
- uvivu wake ulikuwa karibu kugunduliwa
 - mkuu wa shule alikuwa karibu kumwadhibu vikali
 - mkuu wa shule alikuwa karibu kumpa onyo la mwisho
 - uovu wake ulikuwa karibu kugunduliwa.
49. Matendo yanayoonyesha kuwajibika kwa walimu ni
- kumrudisha Tundu shuleni, kungusa begani, kumpa mashauri
 - kumtimizia Tundu mahitaji, kumwadhibu, kumfumania
 - kutoa adhabu, kutoa ushauri, kumrudisha Tundu shuleni
 - kumsikitikia Tundu, kumrekebisha tabia, kumwonya.
50. Kulingana na kifungu
- Karaha ana mazoea ya wizi
 - Karaha hana msimamo
 - Karaha aliadhibiwa na mwalimu
 - Karaha alirekebisha tabia.